

ЗДОРОВ'Я І СУСПІЛЬСТВО В УМОВАХ ВІЙНИ

HEALTH AND SOCIETY IN WARTIME

Кропивницький 2022
Kropyvnytskyi 2022

Збірник
наукових статей

Collection of
scientific
papers

Центральноукраїнський інститут розвитку людини Університету «Україна»
Pomeranian Higher School, Starogard Gdański
Кіровоградський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр
МВС України
Wyższa Szkoła Kształcenia Zawodowego we Wrocławiu
Akademia Nauk Stosowanych w Szczecinie, Collegium Balticum
Uniwersytet Szczeciński
Інклюзивно-ресурсний центр № 1 Кропивницької міської ради
Черкаський державний бізнес-коледж МОН України

ЗДОРОВ'Я І СУСПІЛЬСТВО В УМОВАХ ВІЙНИ **Збірник наукових статей**

м. Кропивницький
2022 р.

Затверджено до друку Вченою радою
Центральноукраїнського інституту розвитку людини
Відкритого університету розвитку людини «Україна»
Протокол №3 від 18 листопада 2022 року

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Валентина Пупишева, директор Центральноукраїнського інституту розвитку людини;
Олена Кравченко, кандидат філологічних наук;
Ольга Сухачова, кандидат економічних наук;
Костянтин Чурпій, кандидат медичних наук, доцент;
Пшемислав Рухлевський, доктор права;
Володимир Чурпій, кандидат медичних наук, доцент;
Ірина Ткаченко, кандидат юридичних наук;
Ірена Маліновська, доктор права;
Олександр Шевчук, кандидат медичних наук;
Рената Влодарчик, доктор права;
Геннадій Сябренко, кандидат медичних наук, доцент;
Олена Дорошенко, кандидат педагогічних наук;
Оксана Калюжна, кандидат педагогічних наук;
Гжегож Закшевський, доктор права;
Якуб Куфель, доктор права;
Ольга Пугаченко, кандидат економічних наук, доцент;
Марек Суприяк, доктор права;
Вікторія Гмиря, кандидат економічних наук, доцент.

Здоров'я і суспільство в умовах війни: Збірник наукових статей. Кропивницький : ЦІРОЛ, 2022. 433 с.

У збірнику вміщено наукові статті, у яких відображено результати наукових досліджень у галузях охорони здоров'я, фізичної терапії, ерготерапії, юриспруденції, економіки, управління, суспільствознавства, комунікології, соціально-психологічних, педагогічних наук. Розрахований на науковців, аспірантів, викладачів, студентів вищих навчальних закладів, а також на всіх, хто цікавиться питаннями здоров'я та суспільства в умовах війни

© Центральноукраїнський інститут розвитку людини
Університету "Україна", 2022
© Pomeranian Higher School, Starogard Gdański (Польща),
2022
© Кіровоградський науково-дослідний експертно-
криміналістичний центр МВС України, 2022
© Wyższa Szkoła Kształcenia Zawodowego we Wrocławiu,
(Польща), 2022
© Akademia Nauk Stosowanych w Szczecinie, Collegium
Balticum, (Польща), 2022
© Uniwersytet Szczeciński, Szczecin, Polska (Польща), 2022
© Інклюзивно-ресурсний центр №1 Кропивницької
міської ради, 2022
© Черкаський державний бізнес-коледж МОН України,
2022

Дар'я Балан	
КОМБІНОВАНА МОДЕЛЬ ОПТИМАЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ: ПРИКЛАДИ З УКРАЇНИ.....	292
Фоміна Т.В., Гончаренко Ю.В.	
ДОКУМЕНТАЛЬНЕ ОФОРМЛЕННЯ ОПЕРАЦІЙ ІЗ ЗАПАСАМИ.....	305
Аліна Леонтєва	
ВПЛИВ СТРАТЕГІЇ ОНЛАЙН-МАРКЕТИНГУ НА ПРИБУТКОВІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА.....	311
Фоміна Т.В., Дишловий В.В.	
ОБЛІК ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	315
Олександр Наливайко, Віталій Карасинський	
ПІДПРИЄМНИЦТВО В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ПСИХОЛОГІЯ, АДАПТАЦІЯ, РОЗВИТОК.....	320
Альона Бузько	
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ ТА ЧЕРКАСЬКОМУ РЕГІОНІ.....	325
Наталія Сіденко, Вікторія Гмиря	
ОЦІНКА РІВНЯ ДЕМОГРАФІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ.....	329

РОЗДІЛ 4

ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Валентина Пупишева	
ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІН У ВИЩІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	337
Cataraga O.S., Petcovici P.P., Prisacaru V.A.	
SOME CONSIDERATIONS ON THE ORGANIZATIONAL CLASSIFICATION OF JUDICIAL EXPERTISE.....	343
Леся Кононенко	
ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК ОСНОВА ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	352
Аліса Попович, Олена Алієва	
ПОШУК ДОЦІЛЬНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ПРЕДМЕТУ “МЕДИЧНА БІОЛОГІЯ” СТУДЕНТІВ ПЕРШОГО КУРСА МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ В УМОВАХ, ЩО СКЛАЛИСЯ У ПРИФРОНТОВІЙ ЗОНІ.....	356
Олег Булулуков	
ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	361
Світлана Єфіменко	
ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ДЛЯ ОНЛАЙНОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ.....	367
Світлана Бухальська, Людмила Артеменко, Анна Нетепчук	
ОРГАНІЗАЦІЯ ВИХОВНОЇ РОБОТИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ТА ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	374

УДК: 57(07.07)

**ПОШУК ДОЦІЛЬНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ
ПРЕДМЕТУ "МЕДИЧНА БІОЛОГІЯ" СТУДЕНТІВ ПЕРШОГО КУРСА
МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ В УМОВАХ, ЩО СКЛАЛИСЯ У
ПРИФРОНТОВІЙ ЗОНІ**

Аліса Попович,

кандидат біологічних наук, доцент,
доцент Запорізького державного
медичного університету,

Олена Алієва,

кандидат біологічних наук, доцент,
доцент Запорізького державного
медичного університету

У статті розглядаються особливості організації навчання студентів першого курсу медичного університету в умовах воєнного стану на Україні. Висвітлені найбільш доцільні методи та засоби викладання у таких умовах.

***Ключові слова:** методи навчання, воєнний стан, Україна, студенти, навчальні заклади, психологічний стан.*

Вступ. Людство весь час намагається вчитися, створювати щось нове, розробляти та застосовувати найбільш досконалі методи вирішення поставлених задач. Навчання – це неперервний, творчий процес, який потребує певних зусиль та часу. Він відбувається усе життя і не зупиняється навіть в екстремальних умовах, як-то в умовах воєнного стану, хоча сфера освіти зазнає суттєвих змін за таких обставин. Безумовно, в такій ситуації треба вишукувати нові шляхи та методи проведення навчання, застосовуючи найбільш доцільніші.

Мета. Проаналізувати особливості процесу навчання під час воєнних дій в Україні та знайти найбільш досконалі способи його забезпечення.

Основна частина. Навчальна дисципліна "Медична біологія" є обов'язковим компонентом освітньо-професійної програми підготовки майбутніх лікарів. Вивчення природи на різних рівнях будови, функціонування та розвитку є її основним завданням. Вона тісно пов'язана як з теоретичними дисциплінами (Цитологія, Анатомія, Біохімія), так і з клінічними – Дитячі хвороби, Інфекційні хвороби, Кардіологія та ін. І ці зв'язки дуже різноманітні [5, с.144]. Тематика предмета "Медична біологія" охоплює основні розділи, такі як "Клітинна будова організмів", "Основи генетики", "Основи медичної паразитології". Все це ставить перед викладачем завдання щодо використання такої подачі навчального матеріалу, яка б допомогла студентам отримати основні знання. Студент повинен розуміти та усвідомлювати свою причетність до одержання освіти, виступати зацікавленою особою в даному процесі, прагнути до удосконалення себе як майбутнього фахівця.

Для забезпечення можливості студентам компетентно подолати кризові явища та оптимізувати навчальний процес у сучасному освітньому просторі ми

застосували наступні дії – по-перше переглянули та ущільнили робочі програми, щоб розвантажити навчальний процес, сфокусувавши його на освоєнні умінь, навичок і компетенцій, що вимагають живої взаємодії між педагогом та студентами. Усі теми та питання, які вивчаються студентами, ми поділили на дві категорії. Перша категорія - це питання, які можна опанувати самостійно на основі базових знань середньої школи (наприклад – будова клітинних мембран, органодів, закони Менделя, успадкування статі та інші) та за допомогою комп'ютерних технологій. Вивчення другої категорії питань потребує пояснення і жорсткого контролю з боку викладача, тому що знання цих питань закладає підґрунтя майбутньої професії медика. Так, при вивченні розділу “Клітина – основа організму” ми відвели більше часу на обговорення процесів, що відбуваються у клітині, та їх механізмів, таких як – біосинтез білка, передача спадкової інформації, поділ клітини. Вивчаючи теми, пов'язані зі спадковими хворобами, або хворобами зі спадковою схильністю, ми на базі знань генетики, отриманих у середній школі, відвели більше часу на розглядання змін генетичного матеріалу клітині (мутаціях), що в подальшому буде дуже корисним для діагностики та способів лікування певної групи захворювань. Засвоєння студентами процесів генної регуляції дозволяє зрозуміти, які зміни та помилки в генетичному коді можуть призвести до порушення молекулярних процесів та розвитку захворювань, що дасть змогу розробити засоби спрямовані на корекцію симптомів захворювання або на усунення захворювання.

Наступним кроком був вибір методів та засобів, які б забезпечували активне навчання на усіх етапах навчального процесу. У період воєнного стану змінилися форми подачі матеріалу, але одною з провідних форм залишається лекція. Лекційний матеріал перш за все націлений на висвітлення актуальності наведеної теми. Він подається у стислій формі схем, алгоритмів та таблиць, що полегшує його сприйняття студентами завдяки формуванню у них асоціативної та послідовної системи знань. Усі лекції оформлюються у вигляді лекцій-презентацій, мають логічну структуру та достатньо ілюстровані. Лекція особливо актуальна у тих випадках, коли питання, які вивчаються, зовсім невідомі студентам і не пов'язані із повторенням. Успіху лекції буде сприяти образне та емоційне мовлення викладача, доступна мова викладу, логічність подачі матеріалу. Ефективність підвищується, якщо студент робить якісь записи лекції, та виділяє головні ідеї, терміни, поняття. Інтерактивні лекції, показ яких коментували в процесі демонстрації з використанням анімації, проводили на базі використання програмного продукту Office 365 Microsoft Teams. У студентів також з'явилася можливість брати активну участь у обговоренні під час лекції, ставити питання, з'ясовувати найскладніші моменти викладеного матеріалу, отримувати додаткову інформацію.

Аналіз наукових і методичних джерел засвідчує, що представлення значного об'єму інформації в стислому та зручному для використання вигляді є результативним способом її обробки та запам'ятовування [1, с. 105; 3, с. 18]. Тому, в навчальному процесі доцільно використовувати нові форми візуалізації навчального матеріалу, які дадуть змогу студентам підвищити ефективність сприйняття навчальної інформації, активізувати пізнавальні процеси, розвинути інтелектуальні уміння й мислення в цілому. Дослідження психологів встановили, що нова інформація засвоюється і запам'ятовується краще, коли знання та вміння

відображаються в системі візуально-просторової пам'яті [6]. Вивчити механізми протікання деяких біологічних процесів (транскрипція, трансляція, реплікація, мітоз, мейоз, гаметогенез) можливо з урахуванням створення схематичного образу великої ємності. Анімаційна модель дозволяє створити в головному мозку цілісну модель предмета, що вивчається, або явища. Візуалізація полегшує словесне розуміння матеріалу, робить його доступнішим, розвиває зорову пам'ять [7]. Використання візуалізації в процесі навчання на різних етапах: лекціях, практичних та лабораторних заняттях є найбільш ефективним та найбільш стимулюючим фактором, що спонукає інтерес до навчання. Мова біології – це мова дослідів, спостережень та демонстрацій.

Для створення системи ефективного навчання в ситуації, що склалася, з'явилася необхідність розробки гнучких моделей навчання, в яких зміст, засоби, форми та методи навчання максимально співвідносяться із зовнішніми умовами та індивідуальними особливостями учнів. Переривання освітнього процесу у разі включення сигналу «Повітряна тривога» або інших сигналів оповіщення, поганий або відсутній Інтернет, складний емоційний стан та психологічні проблеми студентів, зумовлені війною, складнощі під час тимчасового навчання та перебування за кордоном все ще перешкоджає нормальному здобуванню освіти. Враховуючи ці фактори, ми створюємо електронні навчальні посібники, у яких система навчальних матеріалів надає інформацію різними способами. Характер пропонованих текстів, що становлять основу посібника, націлений на:

- формування термінологічного мінімуму;
- формування навичок та умінь у використанні досліджуваного матеріалу;
- розвиток пізнавального інтересу як рушійної сили навчання та мотивів дії.

На етапі контролю знань та формуванню навичок використовуємо метод дискусії, який забезпечує більш активну діяльність студента, сприяє розвитку його пізнавального мислення, зацікавленості. Цей метод є досить ефективним у даній ситуації, тому що, передбачає обмірковування відповідей на основі своїх знань та досвіду, а не вгадування запропонованого результату. Дискусійна форма проведення заняття забезпечує пошук причинно-наслідкових зв'язків формування яких, створить базу для встановлення правильного діагнозу, що є основним у роботі медика.

За допомогою MS Teams з'явилась можливість проводити співбесіду за допомогою відео конференції, що дозволяє об'єктивно оцінити рівень опанування матеріалом студентами, а залучення програми тестування Ratos, дозволило працювати он-лайн і дало можливість використовувати для контрольного тестування фіксовану кількість питань із «бази» тестів. Тестовий контроль і виконання практичних завдань студентами не обмежувалися часом и вони мали змогу відправити результати у зручних для них умовах.

Студент добре засвоює те, що виступає як предмет і як мета його діяльності. Виконання відповідних дій з навчальним матеріалом, а не просто його спостереження і прослуховування, та перетворення засвоюваного матеріалу на головну мету цих дій, тобто розв'язування навчальних задач – це навчання, яке занурене у спілкування [2, с.180 ;8, с.17].

Застосування такого ефективного методу колективного обговорення як “мозковий штурм” спонукає учасників виявляти свою уяву та творчість, допомагає знаходити кілька рішень із конкретної теми. Якщо оголошується

проблема, яку треба розв'язати, усі студенти беруть участь у її обговоренні шляхом колективного обмірковування – «мозкового штурму». Цей метод ми також використовували при вирішенні генетичних задач, дозволяючи окремим студентам представити свої результати з подальшим їх обговоренням. Так, при вивченні розділу "Генетика людини", студенти, складаючи родоводи та аналізуючи їх, встановлюють характер захворювання (успадкованого або неуспадкованого), тип успадкування, розраховують ризик прояву цієї патології в потомстві. Вивчаючи теми розділу "Медична паразитологія", студенти на основі результатів аналізів (що пропонуються викладачем) та знання циклів розвитку паразитів, навчаються ставити правильний діагноз, розпізнавати паразитні захворювання. Індивідуальний підхід до кожного студента забезпечує оперативне вирішення проблем, що виникають у процесі навчання. Дослідження спеціалістів Національного тренінгового центру [4, с.145] свідчать, що застосування інтерактивних методів навчання дозволяє не лише значно підвищити здатність засвоєння здобувачами знань і вмінь, а й покращити рівень формування позитивних особистісних здібностей. Тобто ми приділяємо дуже велику увагу на застосуванні таких методів та новітніх технологій, які забезпечують активне спілкування, обмін думками, генерацію нових ідей то що. Особливо це важливо в умовах воєнного стану, коли війна розділила студентів і викладачів, позбавивши їх живого спілкування.

Важливим напрямком нашої роботи був психологічний стан студентів Будь-який суперсучасний комп'ютер та технології – це тільки засіб підвищення ефективності інтелектуальній праці людства, яка орієнтована на інформаційне обслуговування потреб людини. Духовні та інтелектуальні можливості студента ще недостатньо розвинути, щоб самому впоратися з виниклими проблемами в даній ситуації. Йому потрібна допомога та підтримка з боку викладача. Тому особливу увагу звертаємо на психологічну підтримку студентів – це на сучасному етапі є найголовніше. Більшість методів, які застосовуються у викладанні предмету, обов'язково включають елементи спілкування зі студентами, хоча не наживо, а через екран комп'ютера. Намагаємося більше обговорювати різні проблемні питання, доручаємо студентам готувати коротенькі презентації і демонструвати їх на практичних заняттях. Викладачі надають всіляку підтримку та проявляють доброзичливість і надійність у спілкуванні. За потреби студентів забезпечуємо їх відеозаписами лекцій та практичних занять, проводимо додаткові консультації.

Висновки. 1. На даному етапі навчання на перший план виходить морально-психологічний стан студента, який викладач постійно повинен підтримувати та сприяти його покращенню.

2. В умовах воєнного стану найбільш доцільнішими у навчанні є ті методи, які передбачають різні форми спілкування у групі: студент – викладач, студент – студент.

3. В умовах навчання у прифронтовій зоні треба перемістити увагу з академічної успішності на нормалізацію морально-психічного стану студентів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антюшко Д. П., Володавчик В. С., Сеногонова. Л. І., Сич Т. Інтерактивні методи навчання у вищій школі : монографія. Харків: Видавництво Іванченка І. С., 2022. 189 с.
2. Волкова Н.П. Інтерактивні технології навчання у вищій школі: навчально-методичний посібник. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. 360 с
3. Житеньова Н. В. Сутність візуалізації в навчальному процесі. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка. Сер. : Педагогічна. 2013. Вип.19. С.18-21. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkr_ped_2013_19_8.
4. Казміренко В. П., Духневич В. М., Осадько О. Ю. та ін. Засади когнітивної психології спілкування : монографія / за наук. ред. В. П. Казміренко; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. 390 с.
5. Карпець М. В. Міждисциплінарна інтеграція - основа професійної спрямованості навчання. *Світ медицини та біології*. 2016. №4 (58). С. 144-147.
6. Меріленд К.Л. Психологическая характеристика внимания и его роль в организации обучения. URL: <http://didaktica/psixologicheskie-osnovy-obucheniya/164-psixologicheskaya-karakteristika-vnimaniya-i-ego.html>.
7. Химинець А. А. Візуалізація інформації: мета, прийоми, доцільність URL: [svitliteraturu.ucoz.ua\(load/tablici/5-2\)](http://svitliteraturu.ucoz.ua/load/tablici/5-2)
8. Якимова Л.А. Активізація навчального процесу у сучасній вищій школі: Метод. огляд. К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2010. 32 с.